

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת דברים כתובות סה. - סט:

סה. אין פוסקין ינות לאשה וכו'.

כ' הפנ"י, איכא למידק הא קיי"ל נשים חייבות בקידוש היום דאורייתא, וקיי"ל נמי דקידוש על היין דוקא, או מדאורייתא או מדרבנן, וא"כ תקשי למ"ד דאוכלת עמו לילי שבת היינו תשמיש ולא אכילה ממש, וא"כ אמאי אין פוסקין לה יין לצורך קידוש היום, וליכא למימר דאע"ג דמצותה בכך אפ"ה אין חיוב זה מוטל על הבעל, הא ליתא, דהא לעיל בשמעתין דהבעל צריך ליתן לה בשבת ג' סעודות ולר' חידקא ד', ועל כרחך היינו דכיון דחייבות ממיילא מוטל על הבעל, וה"נ דכוותיה, ועוד, דאף למ"ד אוכלת עמו לילי שבת אכילה ממש, אכתי תקשי למ"ד [פסחים קב:]: בבהמ"ז אף ביחיד טעונה כוס וכו'.

ולפ"ז אפשר דמהכא דייק הש"ס דמסייע ליה לר"א דאין פוסקין יין לאשה כלל משום שמרגילה לתאוות תשמיש, ומה"ט אף בכוס של קידוש ובהמ"ז נמי אין פוסקין, דבקידוש אפשר שתשמע הקידוש מאחרים ויוצאת בכך כדאיתא בשו"ע לענין הנודר מיין, ובהמ"ז נמי דעת כמה פוסקים דאחר יכול להוציא וכו'. ואע"ג דקיי"ל [אור"ח סי' קפ"ד ס"ד] בכוס של ברכה דמשגרו לאנשי ביתו, י"ל דהיינו בסתם נשים הרגילות כדמסקינן בשמעתין רגילה שאני, וחנה לא היתה רגילה, ועוד י"ל דמשגרו לאנשי ביתו היינו לטעימה בעלמא דלא שייך שכרות.

סה. אמרה להם כן תפסקו לבנותיכם וכו'.

כ' המהרש"ל, דעתה היתה לקללה [וי"ג לקללם], ר"ל שפסקו לה מעט לפי דעתה, ומ"מ היה להם לחכמים לענות אחריה אמן, שהרי היה הרבה והרבה, אלא משום ששומרת יבם היתה לא רצו לענות אמן, אבל מ"מ לא היה דעתה לקלל בזה שיהיו אף בנותיהם שומרות יבם, אלא ר"ל שיפסקו ג"כ לבנותיהן מעט כדלקמן בריש מציאת האשה [סו:]: שוב ראיתי בירושלמי כפירושי.

סה. לא שנו אלא שאין בעלה עמה, אבל בעלה עמה לית לן בה.

כ' המהרש"א בח"א, נראה דלא קאי אלא אשנים כדאמרינן לעיל בפני בעלה שני כוסות, אבל שלשה שתובעת בפה, בבעלה נמי אסור דהוה מבני חצופה כדאמרינן בנדרים [כ:]: ואפשר דבעלה עמה אינה תובעת ע"י שלשה.

סה. ידענא ביה בנחמני דלא שתי חמרא.

שהיה עני, כדאמרינן במועד דלא אישתכח פיתא דסמידיא בגו ביתה. תוס' הרא"ש, וז"ל הגריעב"ץ, כדאמר דכוותה ב' במה מדליקין [לג]. ידענא בנחמני דמכפין נפשיה. ומה שאמרה חומה חיי דמר וכו', אינה הכחשה, כי שמא אחר שנחלש היה שותה [דבריש כל אסון אנא חמר,

ב"ב נח:]: וזה לא ידע רבא. מיהו הא קשיא לי, דלכא' משמע דמחוזא הוא, והא בסמוך אמר רב נחמיה ידענא בבני מחוזא דשתו חמרא, אי הכי, כי נמי לא שתי איהו מאי הוה, הא קיי"ל [לעיל מח.]. עולה עמו ואינה יורדת עמו. [א"ה לכא' בדבר שבחיינו לא תבעה, הרי מחלה להיות יורדת עמו]. וצ"ל דהך מחוזא דאפקה לה, אינו שם עיר [כי הוהא דבסמוך], אלא פירושא מכל אותה מדינה הוציאתה, כענין שכתוב [תהלים ק"ז, ל'] "מחוז חפצם", וכן משמעות לשון מכולא מחוזא,

סה. אמרה ליה לך ולחברך ולחברוך.

כ' הריטב"א, יש שפירשו כדי שאמצא חן בעיני האנשים ויקפצו עלי לישא אותי. ויש מקשים על פירוש זה, דא"כ הול"ל דלית לה מזוני, דהא רב יוסף הוא דאמר בפירקין דלעיל [נד.]. כיחלה ופירכסה אין לה מזונות, ואע"ג דתלמודא מהא ליה אמוחא, איהו גופיה לא חזינן דהדר ביה. וי"ל דכחלה ופירכסה שאני דעבדה מעשה, אבל משום אמירה כזו בעלמא מודה רב יוסף שלא הפסידה מזונות. ועם כל זה, הנכון כפירוש רש"י ז"ל שפירש לחברך ולחברותיך שאוכל להתראות בפני מי שכמותך, ולא אתבזה על הבריות.

סה. כגון דאורחיה דידה ולא אורחה דידה, ת"ק סבר אמר לה כי אזילנא שקילנא להו, וכי אתינא מייתנא להו בהדאי.

כ' בתוס' הרא"ש, דהא דאמרינן עולה עמו, היינו דוקא כשהיא אצלו. וא"ת הא דתנן לעיל אבל מכובד הכל לפי כבודו, ואמאי, והא אינה עולה עמו אלא כשהיא אצלו, והרי השרה אותה ע"י שלישי. וי"ל דה"ק, בד"א בעניי שבישראל כלומר שנשא בת עני, אבל במכובד שנשא בת עשיר, הכל לפי כבודו של עשיר, דכיון דבת עשיר היא, אינו יורדת עמו אפי' שלא בפניו, כיון שידו משגת. ולי נראה דבמאכל ובמשתה ובמלבושים שהם לתענוג הגוף ולכבוד, עולה עמו אפי' אינה אצלו, דחייב אדם לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו כדאיתא בהבא על יבמתו [סב:], אבל תענוג יתירא דכר וכסת, וכן לענין חלילין ומקוננות, בהני הוא דאמרינן דאינה עולה עמו כשאינה אצלו.

והרשב"א כ' ע"ז דאינו מחווה. והביא פי' הראב"ד דכר וכסת יתירא קאמר, אבל לדידה ודאי יבינן לה משום דקיי"ל דעולה עמו, והא דאוקימנא באורחיה דידה ולא אורחא דידה, משום דבאורחא בכך ודאי יבינן לה כר וכסת יתירא משום לתא דידה, דזימנין סגינן דמתרמי ליה הכין, דאתי בין השמשות ולא מייתי כר וכסת לדידה ושקיל דידה ומגני לה על ארעא, אבל בדאין אורחה דידה לא חיישינן להכי [לת"ק]. ואינו מחווה בעיני וכו'.

והרמב"ן נ"ר פירש, אורחא דידה ואורחיה דידה דהכא, רגילה ואינה רגילה, ולא דרך משפחה ומשפחתה קאמר, דבהיא קיי"ל דעולה עמו,

הכי, דמדנתא מוסיפין לה על מזונותיה משום דבעי למיכל בהדה, אלמא מזונות הבן הנגרר אחריה הרי הן כמזונותיה, ומדין מזונות שלה נגעו בה, וכיון דמדמד' אסי שמעינן שעד שש הבן נגרר אחר אמו, שמעינן שהוא חייב להוסיף על מזונותיה בשבילו עד שיהא בן שש, אבל כל שאין אמן קיימת, לא מיחייב. אבל לא ראיתי לראשונים ז"ל שאמרו כן.

סה: ודלמא הא קמ"ל דסתם מניקות חולות נינהו.

כ' הגריעב"ן, ש"מ דלצורך מניקה אומר לגוי ועושה מלאכה בשבת, והכי מסתברא, דהא אפי' לקטן גרידא יחיבין ליה דין חולה שאין בו סכנה [או"ח סי' שכ"ח סי"ז], כ"ש הכא דאיכא תרתין. [ולפ"ז הא דקיי"ל [שבת קכט. ובסי' של"א ס"ד] דיולדת עד ל' יום הרי היא כחולה שאין בו סכנה, צ"ל לכא' דבשאינה מניקה מיירי. ויל"ע].

סה: מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה.

הרא"ש [סי' א'] הביא בשם הרמ"ה, דהא דמציאתה לבעלה היינו דוקא בניזונית, אבל באינה ניזונית, תיהוי לה איבה ואיבה. [והיינו לכא' כטעמא קמא דהירושלמי [הו"ד במדכ"י ובהגה"א] דמציאת האשה לבעלה משום קטטה, דלאידך טעמא שלא תהא אשה מברחת זהובים מבעלה ואומרת מציאה מצאתי, לכא' אפי' באינה ניזונית שייך האי טעמא. ואולי כל כה"ג שמעש"י לעצמה, לא יועילו חכמים בתקנתם, דתוכל להבריה זהובים ולומר שהן שטר מעש"י, ויל"ע].

וכ' הרא"ש ע"ז, ולא דק בזה, דלא משכחת אשה שאינה ניזונית אלא באומרת איני ניזונית ואיני עושה, או כשאמר לה בעלה צאי מעשה ידך במזונותיך והיא מספקת, וכיון דברשות קא עבדי, חיישינן לאיבה ומציאתה לבעל. וביאר בקרב"ן, דלא דמי למציאת קטן כשאינו סמוך על שולחן אביו שמציאתו שלו ולא חיישינן לאיבה, דהתם הגלהו אביו משולחנו בעל כרחו של בן, ואינה דאפסיד אנפשיה, משו"ה לא שייך בזה שום איבה, משא"כ הכא, בעל כרחו של בעל היא יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה, ומדעתה עשתה כל אלה, הוי כניזונית ומציאתה לבעל. אמנם צריך טעם כשהוא אומר צאי מעשה ידך בדספקא, שהרשות בידו לומר בעל כרחו של אשה. ע"כ נראה דהא דחיישינן לאיבה היינו איבת קטטה כמש"כ תוס' [מז. בד"ה משום איבה] ולא איבת מזונות, [ועצ"ב ל' הטור שכ' דבהני גוויני הויא כניזונית]. ועיין בהגהות הגרי"א חבר שכ' ליישב ד' הרמ"ה, דכוונתו במי שאמרו חכמים שאין לה מזונות, כגון בשניה ואיילונית וכדומה, וע"ז קאמר דבכה"ג מציאתה לעצמה.

סה: ר"י בן בתירא אומר וכו' ובזמן שבגלי וכו'

ופירש"י שהבושת שלו, ועיין בר"ן לקמן [ע"ד הרי"ף בד"ה מדקא מקשי] שהקשה, נהי שהבעל מתבייש בבשתה, למה ממעט בסך בושת האשה, היה לו לומר שיתן לכל אחד דמי בשתו. ונ"ל דס"ל דבושת האשה מועט מפני שהיא ברשות בעלה. [יעו"ש עוד]. [ולכא' הוא דלא כתוס' לקמן [סו. בד"ה אלא], שכ' דמחלקה של האשה נותנין לבעל].

סה: בתוד"ה ה"ג בושטה. דא"כ הו"ל למיתני לעיל [מוז]: דהאב אינו זכאי בבתו וכו'.

כ' המהרש"א, ק"ק אמאי לא תקשי להו נמי [דליתני] לעיל דהאב אינו זכאי ליורשה כשיש לה בנים, יתר עליו הבעל שהוא יורשה אף כשיש לה בנים. וכ' ע"ז בקרני ראם, לא אדע מה קושיא, דהרי האב אינו זוכה רק בנערותה, ובנערותה א"א שיהיה לה בנים, דקטנה לא מתעברה, [עיין לעיל לט.], והתוס' לא כתבו [לעיל בד"ה וירושטה] אלא דלא שמעינן מהתם. וכ"כ המהר"ם ש"ף ע"ד תוס' דלעיל וז"ל, דהא ודאי האב זכאי בבתו רק בקטנות ובנערות, ובבגרות פקע מיניה כל הני, משא"כ בבעל דזכאי בכל הני אף בבגרות, ולא קתני מתני' רק מה שהבעל יתר על האב אף בזמן שיש על האב זכות בבתו דהיינו בקטנות ובנערות וכו', ויש לה בנים לא משכח"ל אלא בבגרות וכו'. [ואע"ג דהאב יורש גם את בתו בוגרת כשאין לה בנים, אולי כוונתם דאין זה מזכות האב בבתו, אלא כשאר קרובים, דודאי לא שייך למיתני בהו הבן זכאי באביו או האב זכאי באחיו ליורשו, ורק בבתו נערה איכא נמי משום זכות האב בבתו [ושמא יליף לה משבח נעורים לאביה], ובזה יתר עליו הבעל דזכותו בה אף כשיש בנים, אלא דלא משכח"ל בנים בנערות].

אלא כשאין דרך משפחה ומשפחתו, אלא שהוא רגיל בכך [והיא אינה רגילה בכך לא בבית אביה לא בבית בעלה. ל' הרמב"ן], ובכי הא לא אמרינן עולה עמו, [וכ' הריטב"א, דמהאי פירושה היה נראה דהא דקתני נותנין לה כר וכסת, לא שתשתמש בו, דמשום חששא דילמא מגני לה על ארעא אמאי יהיב לה כר ליתן מפץ יתירא, דאי לא מייתי כר דידיה, ליגני איהו אמפץ דידיה ואייהו על מפץ דידיה, [ולא ניח"ל בסברת תוס' [בד"ה ושקלת] דיטול שני מפצין לעצמן], ולמה יתן לה כר וכסת שתשתמש בו כל השבוע, אלא נותנין לו כר וכסת לצרכו קאמר וכו'. אבל יותר י"ל, כיון דאורחיה בכר וכסת, הא בעי למיתן לה כר וכסת לצרכו לילי שבת, הלכך בעי למיתבה מהשתא, והא עדיף ליה מלמיתן לה מפץ לדידיה וליצטרין בתר הכי לאתויי כר וכסת, וכיון שהכר עומד בטל בביתה כל השבוע, גנאי גדול הוא לו שיהא לו כר וכסת בטלין ואייהו גנאי על המפץ].

ומסיק הרשב"א, ונראה לי דה"פ, כגון דאורחיה דידיה כלומר דרך בנות משפחתו, ולא אורחה דידיה אין דרך בנות משפחתה, כמו שפירש"י ז"ל, וכיון שכן, כשהוא עני אין מחייבין אותו לחזר וליתן לה כר וכסת, דאילו הוה אורחה דידיה, הוה מחייב ליה, משום דאינה יורדת עמו לעולם, אלא מחזור בעיר וטרח ומייתי לה, אבל כשאין לה אלא מצד עלייתו של בעל, אין מחייבין אותו ליתן כל שהוא עני, והלכך לת"ק אינו נותן לה כלל, ואי משום שהוא דרכו ושוכב לעולם על כר וכסת, כי אתי מייתי להו בהדיה, ולר' נתן יהיב לה, משום דזימנין דאתי ביה"ש, וכי לא משכח כר וכסת, אפי' מנח בהדה מפץ יתירא, שקיל דידיה נמי וגני על תרויהו דליהו ליה תרויהו ככר וכסת, וכיון שהוא צריך להניח אצלה כר וכסת משום ליתיה, גניא איהו עלייהו כל אימת דלא אתי ליה, משום דכיון דמנחי התם, ואייהו סלקא בהדיה, כי איתנהו מיהא גניא עלייהו.

סה: ר"ג אומר אוכלת ממש.

כ' הרמב"ן, איני יודע מאיזה טעם, וי"ל מפני שאוכלת עמו הוא מצי לבא עליה והיא ליל עונה, ואם תאכל בבית אחר גנאי הוא לה לבא לאחר אכילה, ועוד, שמתוך סעודה מתפייסין ומרגילין זה עם זה. וז"ל הריטב"א, ומסתברא דמ"ד אוכלת ממש, אף אוכלת ממש קאמר, וה"ה דאיכא עונה, ומשו"ה נקט לילי שבת, דאי משום אכילה, אף ביום שבת יש לו לאכול עמה, דכבוד יום עדיף כדאיתא בערבי פסחים [קה].

סה: רשב"ג אומר אוכלת בלילי שבת ושבת.

הקשה הרשב"א, למ"ד תשמיש, בשבת אמאי מחייבין ליה, תינח דבבית אפל אי בעי שרי, אלא לחיוביה, אמאי לא סגיא דלאו הכין. וי"ל דמיירי בטייל ופועל שעונתן שתיים בשבת, וכיון שהוא משרה אותה ע"י שליש, לא חייבוהו לאכול עמה בשתי לילות, אלא אחת בלילה ואחת ביום. ורבנן דפליגי עליה לומר שהוא חייב להשלים עונותיה בליל אחת מימות השבוע ואחת בליל שבת. ועיין במהר"ם ש"ף והגראמ"ה שפירשו דה"ק או בליל שבת או בשבת.

סה: מ"ט לאו משום דבעי למיכל בהדה.

כ' הרשב"א, תמיה לי, דא"כ אפי' בשאינה מניקה נמי, כל שבנה פחות מבן שש, והו"ל למיתני ואם יש לה ולד פחות מבן שש מוסיפין לה על מזונותיה. וי"ל דמשום פוחתין לה ממעשה ידיה נקט לה במניקה, דמניקה דוקא שהיא מתבטלת בהנקתה הוא שפוחתין לה ממעשה ידיה, [א"ה לכא' ר"ל כשיעור משך הזמן שעוסקת בהנקתה פוחתין לה ממעש"י. ועיין מהר"ם ש"ף שכ', דפוחתין משום דטורח ממעט חלב, ולפ"ז אפשר דפוחתין לה טפי, דאפי' כשהיא פנויה מלהניק, ממעטינן לה בטורח. וצ"ת], אבל מכאן ואילך אין פוחתין לה ממעשה ידיה, אלא שמוסיפין על מזונותיה.

סה: לאו משום דבעי למיכל בהדה וכו'. שהיין יפה לחלב.

כ' הר"ן, מתוך לשונות הללו נ"ל, דכי אמרינן דזן אותם קטני קטנים, דוקא בשאמן קיימת, ומדין מזונות אמון [נגעו] בה, שכיון שהן נגררים אחריה, א"א לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם, אבל בשאין אמן קיימת. אינו חייב במזונותיהם. וגמרוין נמי דייקא לי הכי, דמסייעין לעולא ממתני', מאי סייעתא, נימא שאינו חייב לזון אלא זמן הנקתם, אלא ודאי דייקנין

סה: בתוד"ה שלה. אבל למ"ד ינתן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרב, צריך לחלק בין עבד לאשה.

ובתוס' הרא"ש באר יותר וז"ל, דעבד הואיל וקנאו בדמים, תקנו לרב שבת קטנה, אבל גבי אשה דמה שמעש"י שלו תקנתא דרבנן הוא, לא תקנו לו שבת. וההפלאה כ' דכוונתם לחלק כפשטיה, משום דבעבד ידוע זמנו לשש שנים, שייך בו שבת קטנה, משא"כ באשה דיכולה לומר למחר איני נזונית ואיני עושה, וגם הבעל יכול לגרשה למחר, לא תקנו לו שבת, אלא שיאכל הפירות כל זמן שהיא נזונית. וז"ל הגרע"א, י"ל ההחילוק דבעבד דלית לרב שום זכות בשבת גדולה, משו"ה נותנין לו שבת קטנה, אבל באשה דממילא יש לבעל זכות בשבת גדולה לאכול הפירות מזה מדין נכסי מלוג, לא תקנו שיהא שבת קטנה כולו לו, אלא דאוכל הפירות מהשבת גדולה וקטנה. ומסתפקא בכתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיך, אם דינו כמו בעבד דהשבת גדולה שלה ושבת קטנה כולה שלו מדין מעש"י כמו בעבד.

ועיין בקוב"ש [אות רט"ז] שכו', יש לחקור במעשה ידיה, אם קנויין מתחלתן לבעלה, או שהיא קונה ואח"כ נעשין של בעלה, ובגמ' [ב"מ יב.] מבואר לענין מציאה דהבעל מינה קא זכי, ובתוס' לקמן [סו. בד"ה מציאתה] משמע דמציאה ומעש"י חד דינא נינהו. אבל נראה דזהו רק אי נימא דגוף הידים אינן קנויין להבעל, ולפ"ז יש לתרץ קושית תוס' [ד"ה שלה] לענין שבת, דבעבד עברי שבת קטנה לרב, ובאשה שלה, דבעבד עברי גופו קנוי לפירות לרב, וא"כ חבל בשל רבו, אבל באשה דלא שייך לומר שיזכה בגוף הידים, אלא שבכל עת שתעשה יקנה מעשה ידיה, וא"כ החבלה היתה בשל אשה ולא בשל בעל, וכ"ש אי נימא דבעל מינה קא זכי במעשה ידיה.

סו. בעי ר"פ עשתה לו שתיים בבת אחת מהו, בעי רבינא שלשה או ד' בבת אחת מהו, תיקו.

כ' הרשב"א, פ' ר"ח ז"ל דאליבא דר"ע קא בעו, דאילו לרבנן בין העדפה שלא ע"י הדחק בין העדפה שע"י הדחק דבעל הוא. [וכן מבואר ברש"י דהאי בעיא אי הוי כע"י הדחק או לא], ומינה שמעינן דהלכתא כר"ע. אבל רבינו האי גאון ז"ל פסק כר"ק, ואמר דבעיא דר"פ ורבינא אליבא דרבנן שייכא, והכי קא מבעיא להו, דדילמא עד כאן לא קאמרי רבנן בהעדפה שע"י הדחק דלבעל הוא, אלא משום דמ"מ מלאכה אחת היא, וכל שהיא עושה במלאכה אחת, דבעל הוי, אבל שתי מלאכות לא תקינו ליה רבנן, משום דלא שכיחי כולי האי למעבד בבת אחת, ואתא רבינא למימר דאפי' כשתמצא לומר דשתי מלאכות בבת אחת נמי שכיחי ודבעל הווי, שלש וארבע דלא שכיחי דלא עבדא להו בבת אחת צריכא. וכ"כ הרא"ש [סי' ב].

והרי"ף כ' וז"ל הלכתא כר"ק, והכין פסק רבינו האי גאון ז"ל. וכ' בקרב"נ [אות ה'] דבהא שכו' רב האי דלרבנן קא מבעיא להו, לא ס"ל [להרי"ף] הכי, כי אם נעורה בלילה ועשתה מלאכה, לבעלה [הוי], כ"ש אם עשתה ב' מלאכות בבת אחת, דעבדה כדעבדי אינשי אך שהיא מהירה במלאכתה, אלא הך דבעי ר"פ, אליבא דר"ע קמבעיא ליה, ומשו"ה לא הביא הרי"ף בספרו הך דבעי ר"פ ורבינא דהוא פסק כר"ק. וטעמא דפסק כר"ק אף דהאבעיות דר"פ ורבינא כר"ע, מבואר בתוס' רי"ד ז"ל וכו' ר"ח וכו', ורה"ג וכל הגאונים ז"ל פסקו כרבנן, וכך נ"ל דהלכה כרבנן, חדא דקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים, ותו דכמה סתמי סתם רבי כרבנן, הכא תנן מציאת האשה לבעלה כרבנן. והכי תנן נמי בשנים או חזין ואע"ג דבעיא דר"פ ודרבינא שייכא אליבא דר"ע, לאו דס"ל כוותיה אלא אמילתיה דייקו למידע טעמא דידיה, ולעולם לא ס"ל כוותיה, ומשו"ה לא שבקינן אורחא דקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים והלכה כסתם משנה. [יעו"ש עוד].

סו. וסוס בר בושת הוא.

כ' הרשב"א, כלומר, בר הכי שיתבייש האדון בחבלתו. וכע"ז כ' הריטב"א. ועיין במהר"ם שיי"ף ע"ד תוס' [בד"ה אלא מעתה], שכו' דקושייתם [הרי אין הסוס בר בושת כמו האשה], כלומר ודקארי לה מאי קארי לה, [דבשלמא אם בנוסף לבושת שלם לאשה היה נותן לבעלה, הוי דומיא

קצת לבייש סוסתו, דכיון ששילם בושתה הרי הוא כבייש סוסתו, שמה שהיא בת בושת, כבר שולם לה], ומבואר דפי' כן קושיית הגמ' משום דאין הסוס בר בושת.

סו. רקק והגיע בו הרוק וכו' חייב ליתן לו ארבע מאות זוז, ואמר ר"פ לא שנו אלא בו, אבל בבגדו פטור.

כ' המאירי, זה שביארנו שהרוקק בבגדו של חברו אינו חייב בבושת, פירושו אף כשהוא לבוש, וכן הדין בבהמה אפי' היה הוא רכוב עליה. ומ"מ ראיתי לקצת מפרשים שכתבו, שאם רקק על הבגד כשהוא לבוש חייב בבושת, שהרי נתבייש הלבוש, וכן בבהמותו אם היה רכוב עליה אף הוא מתבייש בכך, והם מפרשים בסוגיא זו, אלא מעתה בייש סוסתו של חברו, פירוש בעוד שאינו רכוב עליה, ה"נ דבעי למיתב בושת וכו', וזה ששאל אלא רקק בבגדו של חברו, פירושו שהשאל בגדו לחברו ללבוש ובא אחר ורקק בבגדו בשעה שזה לובשו, וקא בעי ה"נ דבעי אידך למיפליג ליה בבושת שהרוקק משלם לו, דודאי הרוקק חייב לשלם לזה שהוא לבוש אע"פ שלא נגע בבשרו, אבל האי מי מיחייב למיפליג בהדיה עם בעל הבגד, על הדרך שאתה אומר באשה שתהא מחלקתה עם בעלה וכו' והא תנן וכו' אבל בבגדו לא, כלומר בבגדו שאינו לובשו פטור, ומאחר שכן, בהשאלו אין הלבוש ראוי לחלק בעל הבגד כלום וכו'. ולפירוש זה ה"ה דהו"מ לפרושי הכי בסוסתו שהשאלה לאחר לרכוב, אלא שהיה קרוב לטעות בו שיבא בה מצד הסוס אחר שהוא בעל חיים.

סו. ברש"י ד"ה ע"י הדחק. כגון שדחקה עצמה והעדיפה.

כ' הגרע"א, נראה בעליל מלשון רש"י ז"ל, דמפרש והעדיפה היינו שעשתה יותר מה' סלעים. ובאמת תמהני, דאף דבסלקא דעתך דפלוגתייהו בהעדפה שלא ע"י הדחק על כרחך העדפה היינו היותר על ה' סלעים, דבלא"ה לענין מאי נקרא העדפה, אבל למסקנא דפלוגתייהו בדוחק, היינו שדחקה עצמה ועשתה בלילה, א"כ י"ל אף אם עדיין לא הגיע לה' סלעים, מ"מ כיון דאינה צריכה לעשות רק כל היום כפי כחה, וזו עינה נפשה לעשות הרבה, ס"ל לר"ע דהוא לעצמה, ועיין.

סו. הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשר ליתן.

בירושלמי מקשה ולא דברים הנקנין באמירה הן, [כלומר, ומאחר שקנאן הראשון, אף כשמת יהא שני יורשו. מאירי], תני בר קפרא פוסק ע"מ לכנוס, ופירש הרי"ף, כל הפוסק לחתנו, דעתו ע"מ לכנוס הוא, וכיון שמת חתנו ולא יכנס, אינו חייב ליתן לאחיו. וחזינן מאן שפירש בה פירושא אחריןא, ואנן לא סבירא לן אלא האי דכתבין. עכ"ל הרי"ף. וז"ל הרשב"א, ובשם רה"ג ז"ל אמרו, דדוקא בפוסק מעות לחתנו, כגון שאמר לו כשתכנס את בתי אתן לך כך וכך. וכשמת חתנו, אע"פ שאם היה החתן כונס קנה באמירה דשעת קידושין, עכשיו שמת, יכול לומר ליבם לאחיך הייתי רוצה לתת, אבל בפוסק לבתו, כגון שאמר בשעת קידושין כו"כ אני נותן לבתי, הרי קנתה הבת, ואע"פ שמת חתנו אינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא ע"מ שתבוא לידי נישואין עם הראשון, דמ"מ לבתו פסק והרי קנתה. נראה שהוא ז"ל מפרש מה שאמרו בירושלמי פוסק הוא ע"מ לכנוס, לומר בשפסק מפורש ע"מ לכנוס, ושלא כדברי רבינו אלפסי ז"ל, אבל לפי מה שפירש רבינו אלפסי ז"ל, אפי' באומר כו"כ אני נותן לבתי, לא פסק אלא ע"מ לכנוס, וזהו שכו' הרב אלפסי ז"ל בפירוש הירושלמי וחזינא מאן דפירש לה וכו'.

והרא"ש [סי' ג'] הביא פי' הרי"ף להירושלמי, ושוב הביא דברי רה"ג [ומשמע דס"ל דלא פליגי], וכ' ע"ז וז"ל, ונ"ל שלא ביאר הכותב יפה, דמשמע דאם מת החתן, אפי' לא יבמה אחיו מיחייב ליתן לבתו מה שפסק לה, והא לא מסתבר כלל, דודאי לא פסק לה אלא ע"מ שתנשא בהם, ואם לא נשאת ומתה והיה לה בן, לא יירש הבן אותה הממון, אבל אם נתיבמה, לא מצי למימר לאחיך וכו', שהרי לבתו פסק, ולא פקעו הקידושין.

סו. יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן, ולך אי אפשר ליתן.

ופירש"י אבל אחיו [וי"ג לאחיו], או יתן או תשב עד שתלבין האשה. וכן פי' הרע"ב, וכ"ה בהגה"א בשם מהרי"ח. וכו' ע"ז הרשב"א, ותימה הוא, דהא קיי"ל [לקמן קט]. כאדמו"ן דאמר יכולה היא שתאמר אילו פסקתי אני לעצמי וכו', אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות, או כנוס או פטור. אלא יש לפרש דאילו אחיו היה יכול להוציא ממנו בדיינים, דדברים הנקנים באמירה הן, אבל יבם לא. [ובתור"ד כלל שני הפירושים].

וכ' הט"ז באה"ע [סי' נ"ג סק"א], וראוי לנו לעיין ביישוב פירש"י, דח"ו לומר עליו לא הרגיש במשנה מפורסמת דאדמו"ן, ומי הכניסו לפרש וכו' דוקא כרבנן דאדמו"ן. ונ"ל דיש לדקדק בפלוגתא דאדמו"ן דאמר שם יכולה לומר אבא פסק עלי מה לי לעשות, דמשמע כשהיא תובעת אותו יכולה לומר כן, ממילא יש לה זכות לכופו שלא ישב בטל ממנה אע"פ שאינה רוצה לכופו את האב שיתן לו מה שפסק, אבל האב עצמו אינו יכול לכופו לכך, דודאי יכול לומר אתה מה לך כיון שאינך נותן הפסיקה, בזה ודאי גם אדמו"ן מודה דאזי יכול לומר החתן לא אשא את בתך עד שתתן לי, אבל במשנה דגבי יבם שפיר יכול לכופו גם האב לומר או חלוץ או יבם, כיון דליכא חיוב על האב ליתן לו דיכול לומר לאחיך וכו', וזה מבואר מן המשנה דקא עסיק באמירת האב ליבם.

סו. פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן חמשה עשר מנה.

ופירש"י לפי שמשכתכר בהם. ולשון הירושלמי [הובא ברי"ף ושא"ר], שמו דעת האיש שישא ויתן בכספים ויעשם אחד ומחצה. וכו' הרמב"ן, ופירוש הטעם האמור בירושלמי, שמן הדין היה שכל מה שהכניסה לו האשה בין בכסף בין בזהב, שלא ישא ויתן הבעל בהם כדי שלא יאבד ותפסיד [ולשון הרשב"א, שורת הדין אין הבעל רשאי ליגע בהן אלא יעמדו בידו מיוחדין לה משום שבה בית אביה], אבל עשו חכמים תקנה ביניהם שישא ויתן בהם ויוסיף שלישי. והוצרכתי לפי זה, שאם הדברים כפשוטן, אין הטעם מספיק אלא בשפסקה לו שוה אלף דינר, שכיון שהוא יכול ליתן לו שום, רוצה החתן להוסיף כדי לישא וליתן בכספים, אבל פסקה לו אלף דינר, כיון שפסקה למה יוסיף, שהרי על כרחיה תתן לו מעות, ואנן תנן פסקה להכניס לו כספים, אלא ש"מ כדפרישית.

סו. פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק כנגדן חמש עשרה מנה.

כ' המרדכי [סי' ק"צ], פירש הר"ר שמואל ב"ר ברוך, מיהו לא הוי רבית, כיון שאם היה מגרש מיד היה צריך להוסיף שלישי, אבל כל אדם שמלוה ברבית, לא היה נותן אלא כ' ירחיב לו הזמן, והוי אגר נטר ליה. ובהפלאה תמה ע"ז, הא כיון שהרשות בידו שלא לגרש עד זמן שירצה ולא תוכל לתובעו, הוי אגר נטר, וכי אם ילוה ברבית על שנה, ויתנה המלוה שאם ירצה הלוה לשלם לו מיד אפ"ה צרך ליתן לו רבית, יהיה מותר, אכתי הו"ל אגר נטר, דהא אין המלוה יכול לתבעו עד השלמת הזמן, ובעד זה נותן לו רבית. [ואולי ס"ל להר"ש ב"ר ברוך, דשאני הלוואה דתליא במשך זמן, כגון שהלוהו לשנה. [אלא שאם יפרענו קודם לכן, הרי הוא כנותן לו זכותו במתנה, שמוותר משלו לפרוע קודם זמנו]. אבל הכא תליא במה שהיא אשתו, והוא דבר שאין לו משך זמן, דאפשר שתתגרש לאלתר, ונמצא דעיקר התוספת לא מחמת שיהיו זמן באה],

והתוי"ט כ' וז"ל, ולי היה נראה דמעיקרא לאו קושיא היא, דכיון שאם מתה בחייו יורש אותה, ואינו משלם ליורשיה כלום, נמצא שאין זו הלוואה, והתורה לא אסרה אלא בהלוואה וכו', מאי אמרת מדרבנן ליתסר, הא ודאי לאו קושיא, דהם אמרו לאסור מה שאמרו, והם אמרו דגבי כתובת אשה לא ליתסר משום תקנת נישואין. ובת"ח שבגליון המשנה הקשה, א"כ מי שיש לו בן יחיד יהא מותר להלוות לו ברבית בשביל שהוא יורש אביו, וודאי זה אינו, ואע"פ שיש לחלק וכו', מ"מ לא מסתבר שבשביל הירושה יסתלק שם הלוואה וכו' אלא הירושה הוא דבר אחר,

ועיין בקונטרס אחרון מבעל הפלאה על שו"ע [סי' ס"ו, אות י"ג] שכל לבאר ד' התוי"ט וז"ל, דבאמת משמעו המשנה שהוא פוסק כנגדו משמע שאין זה בתורת חוב כלל, אלא שהיא מכנסת לו בקנין גמור שיהיה שלו, והוא מתחייב מעצמו בחוב על תנאי שאם ימות או יגרשנה יתחייב, ואם תמות היא יפטר מן החוב, והראיה לזה, דהא אף קודם תקנת אושא לא

היתה יכולה למכור בחייו מה שהכניסה לו בנדוניא, כדאמר בב"ק [פט.]. אם אמרו בנכסי צאן ברזל יאמרו בנכסי מלוג וכו', והיינו משום שאינו כשאר יורש שאינו יורש אלא לאחר מיתה, אלא תחילת ההתחייבות היתה על תנאי זה, ודומה שטר הכתובה שנותן לה למי שמוכר שט"ח כזה בטובת הנאה, ושיערו חז"ל, כיון דבתרי אנפי, אם ימות הוא תחילה או יגרשנה ניתן לגבות, שוה טובת הנאה שלו שני שלישי החוב, לכן תקנו הוספת שלישי, נמצא הנדוניא הוא דמי טוה"נ של זה החוב, ושפיר כ' דאין כאן מקום רבית כלל דלא הוי אגר נטר כלל, דעל תנאי כזה אינו שוה החוב רק שני שלישים.

[ועי' ש"ש בסו"ד שכ' דבנדוניא שנותן האב, והוא פוסק כנגדו לבתו, ודאי אין כאן מקום רבית דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לזה למלוה]. [ולא נתבאר אם הוא תירוץ אחר אמתני', או רק דינא קאמר].

סו: בא זה ואיבד את זה.

כ' בעיין יעקב, כי תוספת כתובתה הוא שלישי מנדונייתה, ונתבטל חד בתרי. אך קשה, דממון הוי דבר שבמניין אפי' באלף לא בטיל, ועוד קשה, דקמי שמיא גליא ויש ברירה לברר ממון של בית חמיה. [א"ה, לכא' כוונתו נכסים של בית חמיה המשועבדים לכתובתה, דעל עיקר החוב לא שייך דבר שבמנין, וגם לא ברירה]. אך י"ל, כיון דגם תוספת כתובתה שהוסיפה לה הוא שבח מבית אביה שגרם להוסיף לה על נדונייתה, לכך בא זה ואיבד את זה.

סו: מלח ממון חסר, ואמרי לה חסד.

בבן יהוידע כ' דנפק"מ בזה, אם "חסר" ברי"ש, אין זה מלח אא"כ יחסר ממנו, כגון שנתן צדקה לעני, אבל אם עשה גמילות חסדים שהלוה לאדם בשעת דוחקו ואח"כ חזר זה ופרע לו, דאין נחסר ממנו כלום, לא יועיל זה להיות בסוג מלח, ולמ"ד "חסד" בדל"ת, גם גמילות חסד כזו שהלוה ונפרע יועיל, דהא עשה חסד. ועוד, למ"ד "חסר" ברי"ש, אם נתן הצדקה לאדם שאינו הגון כי חשב שהוא הגון, יועיל, דהא חיסר ממנו בשביל מצוה, ולמ"ד "חסד" בדל"ת, בעינן שיהא זה המתן חסד, ואם נתן לאינו הגון אין זה חסד.

סו: רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה.

כ' הרמב"ן, והוי יודע דהא דאמר רשב"ג וכו', אשום ואכספיים קאי, שכן מצינו בתוספתא א"ר יוסי מקום שנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים, אין משנין מנהג המדינה. ואפשר דת"ק סבר אע"פ שלא נהגו לפחות ולהוסיף, אם באו לדין אומרים להם לפחות ולהוסיף, אא"כ היה שם מנהג שהתנו בני העיר שלא יפחתו, ומאי דקתני בתוספתא שנהגו שלא לפחות, לאו דוקא, אלא שלא נהגו לפחות, שאם אתה מפרש מאי מנהג שנהגו ממש שלא לפחות, ת"ק היכי פליג עליה, ודרשב"ג נמי פשיטא, שאין לך דין שאינו הולך אחר המנהג, אלא לאו מנהג שלא לפחות ולהוסיף קאמר, אלא כל שלא נהגו לפחות ולהוסיף, אין פוחתין ואין מוסיפין. ומיהו בעיר חדשה דין הוא שיפחתו ויוסיפו.

וז"ל הריטב"א, לכא' היה נראה דאסיפא בלחוד קאי לענין הקופה, אבל בתוספתא פירש"י דאכולה מתני' קאי וכו', [ומשמע דגם למסקנתו לא הדר ביה מהא דקאי רשב"ג אקופה, אלא שהוסיף דקאי גם ארישא, וכ"כ בביאור חסדי דוד לתוספתא, דר' יוסי בא להוסיף על דברי רשב"ג שאמר במתני' דהולכין אחר המנהג לענין קופה של בשמים. אמנם לשון הרמב"ן והרשב"א והרא"ש משמע דארישא בלחוד קאי רשב"ג. ויל"ע].

סו: ברש"י ד"ה במנה הנישום. או לפי חשבון שהוא מקבל עליו דהיינו פחות חומש.

כ' המהר"ם ש"ף, דהכי משמע לשון מנה הנישום, לאפוקי שלא תימא האיביעיא לפי שלישי שמקבל עליו מפני שמשכתכר נמי מוסיף וכו', דעלה קאי במתני'.

סו: בתוד"ה לא נאמרו. והא דאמרינן בפ' טרף בקלפי שלא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטורת.

כ' הגראמ"ה, אולי י"ל דאם מוציאה מירושלים, צריכה יותר, דרגילה בריח הקטורת. [ולפ"ז מבואר דאינה יורדת עמו היינו אפי' כשעלייתה מעיקרא הוי מידי דממילא, בלא טורח ובלא הוצאה, דדוחק לאוקמה כשהיתה גם משפחתו מבנות ירושלים, ועתה כשנושאה ידורו במקום אחר. ויל"ע].

סו: בתוד"ה ליום ראשון. או לא יתן לה בבת אחת אלא כדי קישוטיה ליום.

ואת"ל כל יום ויום, שבת ראשונה וכו', ולהלאה נותנין לה הכל בבת אחת, כי אחרי שבוע הראשונה לא נשאר עוד כ"כ הרבה, או דוקא שבוע הראשונה שמרבה בתכשיטי קישוטיין איכא למיחש שמא תכלה. מהר"ם שי"ף. וז"ל תוס' הרא"ש, או לא יתן לה בבת אחת אלא כדי קישוטיה ליום, ואת"ל כדי קישוטיה ליום, בשבת ראשונה יתן לה הכל, או בחודש ראשון, או בשנה ראשונה. וז"ל הריטב"א, הקשו בתוס' א"כ מכליא קרנא, ותיצרו דה"ק, אותם מנין שיש לו לתת לה לקופה, ביום אחד יתנם לה, או בכל שבת. או בכל חודש או בכל יום כפי הראוי לה עד שיכלו.

והמאירי כ', נראה לפרש ביום ראשון כלומר שאם לא נתנם לה ביום ראשון שהיא צריכה להם יותר, כבר נמחל שעבוד זה הואיל ועבר יום הברכה, ואינה יכולה לכופו ליתנם לה עוד, או שמא כל שלא קבלתם ביום ראשון, יכולה לתבעם בכל יום, ואת"ל בכל יום, נימא דוקא שבת ראשונה הואיל ויש עדיין שבעה ברכות בפנים חדשות, או כל שבת ושבת, ואת"ל בכל שבת ושבת, חודש ראשון הואיל ועדיין היא בדין כלה, שהרי אין מונעין ממנה תכשיטיין כל שלשים יום [לעיל ד.], או כל חודש וחודש. ואת"ל בכל חודש, שנה ראשונה הואיל ומ"מ כל דאמר מחמת הילולא מברך שהשמחה במעונו [לעיל ח.], או כל שנה ושנה.

סז. ואבע"א כדבעי ליה למיעבד לא עבד.

כ' בקוב"ש [אות רכ"ד] וז"ל, והקדוש בעל ח"ח ז"ל אמר, לפי המבואר בגמ' מנחות [מא]. בעידן ריתחא ענשינן עליה, [למי שלובש בגדים הפטורים מציצית], ומוכח דבעידן ריתחא, ענשינן גם בדבר שאינו נענש עליו שלא בעידן ריתחא, ואז הוה בזמן חורבן הבית דאין לך עידן ריתחא יותר גדול מזה, ועל כן היה העונש נורא כ"כ.

סז. בואו ונחזיק טובה לרמאין, שאלמלא הן, היינו חוטאין בכל יום, שנא' וקרא עליך וכו'.

עיין בפנ"י דלאו לענין עיקר מצות צדקה מיירי, דפשיטא דלא גרע משאר מ"ע שיש חטא במניעתן, וכ"ש בצדקה דכתיב בה כמה לאוין ועשה, ותו, דמסתמא לא איירי דמשום רמאין אין ליתן צדקה, דהא קי"ל בב"ב [ט.]. בודקין למזונות ואין בודקין לכסות, ואיכא למ"ד איפכא. אלא איירי לענין ליתן די מחסורו, כגון סוס לרכב עליו וכו', דהיינו חוטאין כדבעי למיעבד לא עבדי, דהיה באפשרי דאפי' היכא דלא נפשי רמאין א"צ ליתן די מחסורו. דאפשר דהוי דבר שבממון שאין הולכין בו אחר הרוב, אבל כיון שהחמירה התורה כ"כ כדמיייתי מהני קראי דסמיכי ממש לקרא דדי מחסורו, א"כ הוה לן למיזל בתר רובא שלא לבדוק, אי לאו דנפשי רמאי ולא שייך למיזל בתר רובא, שאם לא נבדוק ודאי נפשי רמאי טפי. [יעו"ש עוד].

סז. בתוד"ה גמלים. ומכאן פוסקין דמטלטלי דידן משתעבדי לכתובה וכו', ואין נראה לר"ת וכו'.

והרא"ש [סי' ה'] מסיק וז"ל, ואומר ר"ת דהכי נהיגי האינדא לגבות מטלטלי, דאנן מטלטלי ומקרקעי כתבינן, דהכי כתבינן, נכסים דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כולהון יהון אחראין לכתובתך, ואמרין בפ' חזקת הבתים [מד:]: ואי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי, גבי ממקרקעי וגם ממטלטלי, ואע"ג דמסקינן בפ"ק דקידושין [כז.]. דאגב וקני בעינן, ולא כתבינן אגב, להכי לא תקינו למכתב אגב, דלא למשוניהו כמקרקעי לגמרי לגבות מן הלקוחות, אלא להכי אהני דאקני להו עם הקרקע, לשויניהו כקרקעי לגבותם אי הוה בעין לאחר מיתה או גירושין. וביאר בקרב"נ [אות ע']. דאף שהוא תקנת הגאונים לגבות ממטלטלי דיתמי, צ"ל דמהני הכתיבה שמא לא ידע הבעל מתקנה זו, ונמצא ממון של יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת האחרונים לחייב בהן יתומים כמש"כ הרה"מ

[בפ"א מהל' מלוה, הי"א] [א"ה, לכאו' הוא מבואר ברמב"ם שם כהאי לישנא ממש], שאין לומר בזה אף שלא נכתב כנכתב דמי, שאין זה תנאי ב"ד כיון שנתחדש אחר הש"ס.

סז. המשיא את בתו סתם, לא יפחות לה מחמשים זוז.

כ' הפנ"י, נראה לי ליתן טעם לקצבה זו, כי היא דתנינן [פאה פ"ח מ"ט] מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם, הרי זה לא יטול, אלמא דאורחא דמילתא דסתם בנ"א יכולים להתפרנס עצמן כמה שישאו ויתנו בסך חמשים זוז ולא יצטרך לבריות, וכך יתן לבתו, ושיעור זה הוא בעני שבישראל, ואף מקופה של צדקה, דמיקרי די מחסורו. ובקונטרס אחרון הוסיף, דזהו לפי מה דמשמע מפשט לשון המשנה דבנדוניא מיירי, אלא דהטור [סי' נ"ח] והפוסקים משמע דמפרשים דאיירי לענין כסות, וז"ל הרמב"ם [פ"כ מהל' אישות ה"א] המשיא את בתו סתם, לא יפחות לה מכסות שפוסקין לאשת עני שבישראל כמו שביארנו [פ"ג ה"א, וכדלעיל סד:]. ומבואר להדיא דבכסות איירי, וגם הטעם לקצבה זו משום דהכי הוא שעורא דכסות, אמנם בלשון הראב"ן ז"ל מצאתי כמותו דמתני' לענין דנדוניא איירי, וכך נראה להדיא מלשון התוספתא.

סז. וכן המשיא את היתומה לא יפחות לה מחמשים זוז, אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה.

כ' הרשב"א, ומסתברא דחמשים זוז נותנין לה בין יש בכיס בין אין בכיס, ומחייבין את הגבאין ללוות ולתת, דאי בשישנן בכיס דוקא, מאי שנא חמשים, אפי' טובא נמי לפי כבודה, אלמא חמשים אפי' אין בכיס מחייבין את הגבאין ללוות. וראיתי בשם רה"ג ז"ל שנסתפק בדבר זה. ומיהו פלוגתא היא בגמ' דבני מערבא, דגרסינן התם [ה"ה], וכן הפרנסים המשיאין את היתומים, א"ר חנינא זאת אומרת שאומרים לפרנסים ללוות, דו פתר לה כשאין בכיס לוויין עד חמשים, אבל יש בכיס מוסף, א"ר יוסי זאת אומרת שאין אומרים לפרנסים ללוות, דו פתר לה בשיש בכיס, אבל אם אין בכיס פוחת, ונראה שר' יוסי מפרש אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה, כלומר אם יש בכיס מעות הרבה שיספיקו לפרנס זאת ואחרות עמה אם תבואנה להתפרנס, אבל אם יש בכיס כדי לפרנס זאת בלבד לפי כבודה, אין נותנין לה כל מה שיש בכיס.

סז. מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזר וכו'.

כ' בתוס' רי"ד, ואי קשיא הא תנן בפ' בתרא דהוריות [יג.]. האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבידה, והאשה קודמת לאיש לכסות וכו', פי' אשה קודמת לאיש לכסות מפני שבושתה מרובה משל איש ללכת ערומה, אבל למזונות האיש קודם, וזה להחיות, והיכי תני הכא מפרנסין את היתומה קודם, ואין לפרש האי פרנסה פרנסת כסות, דא"כ אמאי תלי טעמא שאין האשה דרכה לחזר, תיפוק לי משום שמתביישת היא בערמימותה. יש לתרץ, ברייתא זו מיירא בעיר, שיכול היתום לחזר ולהתפרנס אם לא ניתן לו מכיס של צדקה, ויותר גדולה בושת האשה לחזר משל איש, ומתני' דהתם במדבר או בספינה, שאינו מוצא לחזר, ואם לא יפרנסנו ימות, התם האיש קודם שחייב בכל המצוות, ודיקא נמי דקתני להחיות, אלמא אינו קודם אלא במקום שאין לו חיות במקום אחרת, אבל במקום שיכול לחזר, האשה קודמת.

אבל הרשב"א כ', פירוש פרנסת כסות, מפרנסין את היתומה ואח"כ מפרנסין את היתום, וכדתנן בהוריות האשה קודמת לכסותה ולפדותה, אבל במזונות מפרנסין את היתום ואח"כ מפרנסין את היתומה, וכדתנן התם האיש קודם להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך, אחיך קודם לאחותך. והמאירי כ' כהתוס' רי"ד, ושוב הביא די"מ דלהתפרנס כבאן לכסות, הא למזונות האיש קודם על כל פנים, [ולכאו' כוונתו אף כשהן בעיר ויכול לחזר], וכמו שאמרו שם האיש קודם להחיות, ואינו נראה כן שהרי "דרכו לחזר" האמור כאן, פירושו לחזר על הפתחים, [וכפה"נ לא גרס תיבות "על הפתחים" כג' שלפנינו], אלא שהם מפרשים בו לחזר על צדדיו ולהרויח לצורך מלבושיו יותר מן האשה.

סז: יתום שבא לישא, שוכרין לו בית וכו' ואח"כ משיאין לו אשה.

רגיל. [ויעו"ש במרדכי בשם האו"ז, דאין חילוק בין לקט שכחה ופאה ומעשר עני לשאר צדקה [יעו"ש ראיתו], ומסיק דהכל לפי פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו כדפירש רבינו אפרים].

סז: ומאי כולי האי, דאמר מר זוטרא וכו' ואל ילבין פני חבריו ברבים.

כ' הגריעב"ץ, שמא הך עובדא דמר זוטרא נמי במקום רבים הוה, דגם שלשה נקראו רבים כמו שאמרו לקמן [עה.]. ובבן יהוידע כ' וז"ל, ואע"ג דהכא בעובדא דמר עוקבא לא הוה רבים, עם כ"ז כיון דהוה נשיא ורבים מצויים אצלו, אז היה זה בוש ברבים, דחושב כיון דנודע דבר זה לנשיא יתודע לרבים, וכשהוא רוצה אותם בוש מהם. [ועיי' בש"ך [יו"ד סי' קנ"ז סק"ד] דלענין עכו"ם הכופהו לעבור בפרהסיא דיהרג ואל יעבור, אפי' אינו עובר בפניהם ממש אלא שיודעין מהעבירה. מיהו הכא דתליא בבושת ידיה, פשוט טפי, דכל שנודע לרבים ומתבייש מהם, ואפי' לאחר זמן, מקרי מלבין פניו ברבים. וחידיש הבן יהוידע, דבמה שהעני סבור שכן הוא ומתבייש, [אע"פ שבאמת אפשר שלא נודע לאחרים], מיקרי מלבין פניו ברבים]. א"נ מיהו ש"מ דגדולה אשה. וז"ל הריטב"א ואע"ג דההיא במלבין פני חבריו ברבים, משא"כ בזו של מר זוטרא, מ"מ למדנו כי הלבנת פנים דבר קשה מאד. [וצ"ל לפ"ז דההוא תנורא דמר עוקבא ואשתו, לא היה בו סכנת נפשות].

סז: מנא לן מתמר דכתיב היא מוצאת.

המהר"ם ש"י"ף הביא מקשים, מאי ראייה, דילמא שאני התם דלא היתה הצלה יותר ע"י הלבנת פנים, וסברה דממ"נ, אם ירצה להודות, יודה אף ע"י הרמז הכר נא למי וגו', ואם לא ירצה להודות, אף כי תאמר ליהודה נבעלתי ותלבין פניו, יכפור ולא תנצל, אבל לעולם היכא שיש בה הצלה ע"י הלבנה אינו חייב להחריש ולהשליך עצמו לכבשן האש. ותירץ, דאפשר ליישב קצת דמ"מ למה שלחה ע"י שליח וברמז, היה לה לומר לו בפניו ואין החי יכול להכחיש את החי. גם אפשר שהיתה יכולה לברר בעדים ע"י חירם ששלח לה גדי עזים. גם י"ל שחותרו וכו' הוה ראייה גמורה דמיניה הוה, דחותרו היה ניכר לכל, והיא לא הראתה לכל אלא לחמיה שלחה בסתר. [יעו"ש עוד]. [ומשמע לכאן דאי הוה ספק הצלה וודאי הלבנת פנים, אף אי לא אמרין מוטב שיפיל עצמו וכו', בכה"ג יפיל ולא ילבין. ויל"ע מאי שנא משאר עבירות דיעבור אפי' בשביל ספק הצלה].

סז: בתוד"ה דכתיב. ר"ח גריס מוצת בלא אל"ף, לשון ויצת אש בציון.

עיי' בפנ"י, דאע"ג דמיתת שריפה היא ע"י פתילה של אבר שנותנין לתוך פיו, הכא דקודם מתן תורה דנוה בשריפה ממש, דהא בלא"ה נראה דהוראת שעה היתה, דאע"ג דתמר בת כהן היתה, מ"מ פנויה היתה, ואע"ג דשומרת יבם היתה, מ"מ לכו"ע אין חייבין עליה מיתה כדאיתא בנדרים [עה.]. אף למ"ד מאמר קונה קנין גמור.

סח. כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא וכו'.

הרמב"ם [בפ"י מהל' מתנות עניים ה"ג] שינה מל' הגמ' וכו' וז"ל, כל המעלים עיניו מן הצדקה ה"ז נקרא בליעל כמו שנקרא עובד עכו"ם בליעל וכו'. ובשו"ע [יו"ד סי' רמ"ז ס"א] כ', וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל [והוא פשטיה דקרא], וכאילו עובד אלילים, [והוא מהגז"ש דבליעל בליעל. ומשמע דתרי מיילי ניהו].

כ' המהר"ם ש"י"ף, ואמרו כל מי שיש בו תורה ואין בו גמילות חסדים, כאילו אין לו אלוה [הא יש בו גמ"ח, אע"פ שאין בו צדקה, שפיר דמי], ואמר שבת [קד]. א"ב אלף בינה, ג"ד גמול דלים, ה"ו זה שמו של הקב"ה, הכל עולה לענין אחד.

סח. בתוד"ה כאן. ור"ת פי' קודם שיבא לידי גיבוי, שאינו נוטל מקופה של צדקה אלא מדברים שהם של הפקר וכו'.

וז"ל הרי"ף, פירוש כל זמן שאינו נוטל אלא בצניעה, [שנוטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני באישון לילה, שאין אדם רואה. קרב"נ סי' י"א אות צ'], אין מחייבין אותו למכור כלי תשמישו, אבל אם הוצרך ליטול מן הגבוי של קופה, [שמתחלקת בשלשה, והוא דבר של פרהסיא. ואל תטעה שהבירייתא

כ' המהרש"א בח"א, שכן הוא דרך ארץ שיבנה אדם לו בית ואח"כ ישא אשה, כדאמרין בפ' משוח מלחמה [סוטה מד.]. וכו'. [וכ"ה ברמב"ם פ"ה מהל' דעות ה"א]. אבל כרם או שדה דקודמין נמי לפני שישא אשה כמבואר בסוטה שם, אינו בכלל די מחסורו, דעיקרון משום פרנסתו כמש"כ הרמב"ם שם, ויתפרנס מן הצדקה דבר יום ביומו כדהשתא].

סז: די מחסורו, אתה מצווה עליו לפרנסו, ואי אתה מצווה עליו לעשורו.

עיי' בקה"י סוף סוכה [סי' כ"ט] שכ' דאינו מחויב להעשירו, אבל אם רוצה ליתן לו מעות צדקה או מתנות עניים יותר מידי מחסורו רשאי, כדתנן בסוף פאה. היה לו מאתים זוז חסר דינר, אפי' ננתנין לו אלף זוז כאחת, הרי זה יטול. [ולכאן לא איירי בקופה של צדקה, דעיקרה בשביל "די מחסורו" דכולהו עניים, ואפי' לא קיימי עניים אחרים קמן אין הגבאי רשאי להעשיר לעני זה מממון שאר עניים. וצ"ת].

סז: ורץ לפניו ורץ שלשה מילין.

בקוב"ש [אות רכ"ו] נתקשה בזה, לפי מש"כ הרמב"ן סוף פ' אלו מציאות דזקן ואינו לפי כבודו דפטור מהשבת אבידה, הוא בנין אב לכל התורה במצוות שבין אדם לחבירו, ובודאי לא היה לפי כבודו של הלל הזקן לרוץ לפני העני. וצ"ל דעשה לפניו משורת הדין. וקשה, לפי מש"כ הרא"ש שם [סי' כ"א] דבמקום שהזקן פטור, אסור לו לזלזל בכבוד תורה, והיינו כמש"כ הריב"ש בשם הראב"ד, דאף דת"ח שמחל על כבודו כבוד מחול, אבל בבזיונו אינו יכול למחול, ואין הותר להלל לזלזל בכבוד תורתו. [והגריעב"ץ הוסיף להקשות, איך היה מותר לו לזלזל בכבוד נשיאותו, ונשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וכ' דשמה היה מעשה זה בראשיתו, עודהו בבבל במקומו. יעו"ש], ושמה היה במקום שאין מכירין אותו. ועד"ז כ' בבן יהוידע, שהתנכר בלבושו ולא נודע שהוא הלל לשום אדם, וגם לפני זה שרץ לפניו התנכר ולא הכירו.

סז: ר"ש אומר יש לו ואינו רוצה להתפרנס, אין נזקקין לו.

וכ' הר"ן, ואם ימות ימות. ועיי' במנח"ח [מצוה רל"ז, אות ב'] דאם אחד מאבד עצמו לדעת, ויכול אחד להצילו, לא מבעיא דאינו מצווה משום והשבותו לו, [דמרבינו מינייה בסנהדרין עג. השבת גופו], דהא אבידה מדעת אינו מצווה, אלא גם בלאו דלא תעמוד על דם רעך אינו עובר, מדמקשה בסנהדרין [שם] למה לי הלאו, תיפול מוהשבותו לו. ולא קאמר דנפק"מ במאבד עצמו לדעת. [ולכאן מדברי הר"ן הנ"ל סמך להמנח"ח. ויל"ע].

סז: אמר מפנק כולי האי, עייפנוהו ושדרינהו.

הקשה המהרש"א בח"א, היאך קיבל הכפל, כיון שכבר קיבל ארבע מאות זוזי ונעשה עשיר, ודוחק לומר שכבר הוציא בו ביום יותר מב' מאות, עד שלא נשאר בו מאות זוז. והמהר"ם ש"י"ף כ', אפשר דכי אתא וא"ל לא צריך, הביא המעות עמו ולא נתנם לעני, כיון דחזי דשלא לצורך, אלא אח"כ עייפניהו וכו' ושלח הכל ביחד, דאפי' אלף זוז בבת אחת שרי ליטול. [ויעו"ב בן יהוידע, דאפשר שהבין המהרש"א דזכה בהם העני ע"י השליח. יעו"ש עוד]. עוד כ' המהר"ם ש"י"ף לחלק, דבמתנות עניים כגון לקט וקופה של צדקה, [אינו רשאי ליטול]. עוד כ' לחלק, דבמתנות עניים כגון לקט וכו' וקופה של צדקה, [אינו רשאי ליטול, שא"כ גוזל את העניים, דבלא"ה עומד זה לחלק לעניים, משא"כ מתנה דרך צדקה מהמתנדבים].

ושוב הביא מהמרדכי פ"ק דב"ב [סי' ת"ק]. דרבינו יהודה ברבי קלונימוס שאל מרבינו אפרים, מי שיש לו מאתים זוז אם יכול לקבל צדקה, אם יש לדמות לקט שכחה ופאה ומעשר עני, או שמא אין דומה, כי בהכי [אצל בהנין] גוזל העניים הוא, דבעה"ב לא יתן להם עוד, ונמצא שנטילתו גזל עניים הוא, אבל צדקה אינו גוזל בזה העניים, דאם נתן לו בעה"ב חייב ליתן גם לאחרים, ואם ממעט את מתנתם שיע"י מתנתו ממעט מתנה אחרת, אין בזה גזל, וגם לקט שכחה ופאה של עניים הוא, אבל מעות שהוא נוטל אינם של עניים. והשיב, אומר אני הכל לפי פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, דהא אשכחן דהוּו מזלפין יין והוי כופלין ארבע מאות זוז לפי מה שהוא

איירי בגיבוי של צדקה, דהא ברייתא בלקט ושכחה מיתניא, אלא דברייתא איירי שלקט לקט שכחה ופאה בפרהסיא. ומשום שאין נפקותא לדידן, [שעששו אין לקט שכחה ופאה. לשונו לעיל אות צ']. הסיב הרי"ף הדין בקופה של צדקה שהוא מילי דפרהסיא, קרב"נ אות ק]. אין נותנין לו אלא לאחר שימכור. [ויעו"ש בקרב"נ דשי' הרי"ף אינה כשי' תוס', ודלא כתפארת שמואל שכ' דחד הוא. אמנם גם מהרש"ל כ' דשי' הרי"ף דומה לשי' תוס'].

והרא"ש [סי' י"א] הביא דבריו, וכ' ע"ז, ור"ת פי', קודם שיבא ליטול מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור, לאחר שיבא לידי גיבוי שכבר נטל מן הקופה שוב נזדמנו לו כלי בית, אין מחייבין אותו למכור. ורש"י פי' ואחר שבא לידי גיבוי, שנטל לקט שכחה ופאה ונודע שהיה עשיר, ובאו ב"ד לגבות ממנו כדי מה שנטל. ואע"פ שממון שאין לו תובעין הוא, משום קנס גובין, ואפי' את"ל בבע"ח דעלמא מסדרין כה"ג, הכא משום קנס מחייבין אותו למכור. עכ"ל הרא"ש.

סח. יכולה היא משתגדיל להוציא מידן.

כ' הרשב"א, ואע"פ שלפרנסת הבעל זכו לה חכמים, וזו כבר נישאת, מ"מ היא זכתה בנכסים בכדי מה שראוי לינתן לה, ואינן יכולים להפקיע זכותה, וליכא למימר הכא הא איכא ריוח ביתא, כדאמרינן בגמ' [סט]. גבי שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסי ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן, דהא אסיקנא התם דריוח ביתא מהנהו נכסי קאמור, וזו כמו שאין לה ריוח ביתא מהנהו נכסים, כיון דלא יהבו לה מה דחזי לה מינייהו.

סח. וחכ"א וכו' אלא שמין את הנכסים ונותנין לה.

כ' הרמב"ן, מפורש בתוספתא [פ"ו ה"א] כיצד הבנות נזונות ומתפרנסות מנכסי אביהן, אין אומרינן אילו היה אביהן קיים היה נותן להם כך וכך, אלא רואין שכנגדן היאך מתפרנסות [מנכסים כיוצא באלו. ריטב"א. ובמנחת ביכורים כ', עשירי כזה היאך היה נותן לבתו, אבל לא משערין באומדנת אביהם אף שהיה נותן יותר], ונותנין להן, רבי אמר כל אחת ואחת עישור נכסים, ר' יהודה אומר וכו'. אלא כך הצעתן של דברים, ג' מחלוקות בדבר, רבנן סברי בין השיא בין לא השיא, שמין את הנכסים, כלומר רואין שכנגדן היאך מתפרנסות ונותנין לה, ור' יהודה סבר בהשיא הולכין אחר אומד דעתו, ואם לא השיא כלומר דלא אמידניה שמין את הנכסים ונותנין לה, ורבי סבר בדלא אמידניה עישור נכסי נותנין לה, ובדאמידניה כר' יהודה.

וכ"כ הר"ן. אלא דבדעת ת"ק שאמור מה שראוי להנתן לה, כ' דאפשר דאתיא כרבי, וכדפירש"י דראוי לינתן לה היינו עישור נכסים, ואפשר דת"ק ה"ק, מה שראוי לינתן לה, לר"י לפי אומדנא דאב ולרבנן לפי שומת הנכסים, א"נ אפשר דת"ק לא מעייל נפשיה בהכי כלל, ואין במשנתנו אלא שתי מחלוקות, ומיהו בגמ' מיייתי דעתיה דרבי דנוטלת עישור נכסים. ועיין בהגהת הב"ח ע"ד הר"ן, דהתוס' הבינו פירוש דברי חכמים במתני' שמין את הנכסים, היינו עישור נכסים, כמבואר בדבריהם כאן [בד"ה מאי לאו], ולעיל נ: [בד"ה ומאי עליה].

סח. הא דאמידניה הא דלא אמידניה.

כ' הרמב"ן, מסתברא דהיכא דאמידניה לאב, נותנין לה כמו שאמרוהו לפי נכסיו בין מקרקעי בין מטלטלי, ולא אמרינן כמה יתן לה אביה אם לא היו לו אלא קרקעות אלו, שאין עשירות דעתו של אב לפי קרקעותיו אלא לפי נכסיו. ל' הרשב"א, ומגבינן בעישור שלה אפי' מטלטלין, כדאמרינן [לעיל נ]. רב זן מחיטי דעליה, ואסיקנא פרנסה הואי ומאי מעלייה מעלויה דאב וכדשמואל וכו', והא דאיפסיק הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ה"מ לעישור נכסי ובדלא אמידניה, אבל אמידניה, נותנין לה כל מה שיתן לה אביה אם היה קיים לפי נכסיו וכו'. [וכ"כ תוס' שם נא. בד"ה ממקרקעי]. אבל בה"ג ז"ל כ', לפרנסה שמין באב, וה"מ ממקרקעי אבל ממטלטלי לא, דאמר רבא הלכתא וכו', וכן דעת רב אחא בשאלתות, ואינו נכון.

והר"ן בשלהי סוגיין [סט]. אמירא דרבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלין כ' ז"ל, ובדלא אמידניה נמי משמע לי דשמין כל הנכסים אפי' המטלטלין, ומה שעולה עישורן גובה ממקרקעי, דודאי כי אמרינן [נב]: באב גופיה ועד כמה עד עישור נכסי, מעישור שבכל נכסיו קאמור, דאיהו

טעם יש שנאמר כדי עישור קרקעותיו, והרי הוא פורע במעות או במטלטלין, אלא ודאי עישור שבכל נכסי קאמרינן, ואותו עישור הוא בחוב על היתומים, אלא שאינו נגבה אלא מן הקרקע. ולפיכך תמהני מהרמב"ם ז"ל שכ' [פ"כ מהל' אישות ה"ה] נותנין לה עישור הקרקעות.

סח: בין בגרו עד שלא נישאו וכו' איבדו מזונותיהן ולא איבדו פרנסתן.

כ' הרא"ש [סי' י"ד], מצאתי כתוב בשם הר"ר יונה ז"ל, הא דאמרינן דבוגרת לא הפסידה עישור נכסים, הני מילי היכא דבגרה אחר מיתת האב, אבל אם בגרה בחיי האב, אין האחין חייבין להשיאה, שלא תקנו עישור נכסים אלא למי שמת והניח בנות קטנות, דלישנא דהבנות קטנות משמע, ותקנו להם מפני שאמדו חכמים דעת האב שאין רוצה להשהות בביתו בתו בוגרת, וזו כיון שבגרה בחיי האב, כיון שאשתהי אשתהי, הלכך אם מת האיש והניח בת קטנה, אע"פ שבגרה או נישאת ולא מחתה, לא הפסידה עישור נכסים, דכבר זכתה מיד כשמת אביה ולפיכך לא הפסידה אח"כ, אבל אם בגרה בחיי אביה, אע"פ שניזונת מן האחין, ואע"ג דמחאי מיד כשמת אביה, אין לה עישור נכסים כלל. ומסתבר הכי, דכי היכי דלא תקנו מזונות לבגרה בחיי אביה, דהא אפי' נערה שבגרה איבדה מזונותיה, ה"נ בגרה בחיי אביה אין לה פרנסה, ואע"ג דאם בגרה לאחר מיתת האב לא הפסידה פרנסתה, שאני התם שהיה להם לאחין להשיאה קודם בגר. וכן משמע דלא פליגי רבי ורשב"א אלא בבגרה לאחר מיתת האב, אבל בוגרת בחיי האב, כולהו מודו דאין לה פרנסה.

סח: כיצד הן עושות שוכרות להן בעלים וכו'.

כ' הרשב"ש, נראה דר"ל אם לא אירע להן בנערותן שינשאו להגון להן, או שאינן רוצין עדיין לינשא, ויראין שמא בתוך כך יבגרו ויפסידו פרנסתן, ישכרו אנשים שיאמרו [בשקר] שינשאו אותן בכדי להוציא הפרנסה, ואח"כ יוכלו לישב ולהמתין עד אשר יקרה להם אנשים הגונים, או עד שתחפצינה, ובלא שכר מי יאבה לשקר. [ודבריו מיוחדים, דתנא תקנתא להוציא ממון שלא כדן [א"כ נימא דהוי זה כמחאה], ודלא כפשוטו ל' רש"י "בעלים שינשאו אותן", וכן בתוס' ר"ד ובר"ן].

סח: שוכרות להן בעלים ומוציאין להם פרנסתן.

כ' הרשב"א, מהא שמעינן דאינה נוטלת עישור נכסים עד שעת נישואין, וה"נ שמעינן לה מדאמרינן לעיל באו כולן לינשא כאחת נוטלות עישור כאחת, [וז"ל התוס' ר"ד, ומכאן מוכיח שאין הבת יכולה לתבוע פרנסתה עד שלא תנשא. וכ' בהג"ה עה"ג מתלמיד הרי"א ז"ל, והרב אומר יכולה לתבוע אותה קודם נישואין]. וה"ה להיכא דאמידניה לאב. ומסתברא לי דהיכא דאזלינן בתר אומדנא דאב, אע"ג דאין מוציאין לה עד שעת נישואין, אומדנא מיהת מהשתא עבדינן, דהא אמדינן ליה לפי נכסי מקרקעי ומטלטלי וכדכתיבנא לעיל, והשתא הוא דידיעין לפי אומדן דעתא מאי דשבק אב, ועד דאתי לקמי בי דינא דילמא לא ידעי, ובמאי אמדינן, אלא מהשתא אומדינן ב"ד פוסקין לה מאי דחזי לה למישקל. [ונוטלת בשעת נישואין. ל' הר"ן בשמו].

והר"ן הביא דבריו, וכ' ע"ז, ותמהני, אם הדין כן, כי לא אמדיניה נמי למה אין עושין כן כדי לידע עישור נכסיו, ואפשר שהוא סובר דבדלא אמדיניה אין נותנין לה אלא עישור הקרקעות ולפיכך אין צורך לפסוק לה בשעת מיתה, שהקרקעות ידועים הם, ואם מכרו אחין, הא קיי"ל דמוציאין לפרנסה. אבל לפי דעתי, אע"פ שאין הפרנסה נגבית אלא מן הקרקעות, מ"מ גובה היא מהם לפי עישור כל נכסיו ואפי' כנגד המטלטלין וכו', ולפיכך אין הדין כן, [אלא] אפי' בדלא אמדיניה ראוי שיפסקו לה ב"ד חלקה אחר מיתת האב.

סח: הא דמחאי הא דלא מחאי.

הקשה במלא הרועים, אי במחאי מ"ט דרשב"א דאיבדה פרנסתה, הלא עיקר טעמיה דרשב"א בנישאת, הואיל ונתרצית, כמש"כ רש"י [בד"ה אף], משא"כ במחאי. וי"ל דמה דמשני הא דמחאי, ר"ל דרב הונא דאמר הלכתא כרבי מייירי במחאי, וכן מדוקדק בלשון רש"י, אבל רבי ורשב"א פליגי בלא מחאי ובניזונות, וכמסקנא דשמעתין דבניזונות אי"צ למחות.

[יעו"ש מש"כ עוד בדעת תוס']. ולפ"ר צ"ב, אמאי איצטריך לפסוק כרבי במחאי, מילתא דלא פליג בה רשב"א, ואולי במה דפליג רשב"א בבגרה, דאינו משום דנתרצית אלא משום דאיסתלק מהאי ביתא [כדפירש"י הנ"ל], וזבה פסק כרבי דאפ"ה לא איבדה פרנסתה, ומיירי במחאי דוקא. ועדיין צ"ב, דהא מוקים לדברי גופיה במחאי, כדמסיק ה"נ מסתברא דא"כ קשיא דרבי אדרבי].

סח: כדתניא האומר אל יזונו בנותי, אין שומעין לו, אל יתפרנסו בנותי מנכסיו, שומעין לו.

גירסת ר"ח [הביאה הרי"ף ודחאה] איפכא, אל יזונו בנותי מנכסיו שומעין לו, אל יתפרנסו בנותי מנכסיו אין שומעין לו, וכ' הר"ן דקא יהיב טעמא למילתיה, דמזונות כיון דלא חל חיובא דידיהו מחיים, כדתנן [מט]. האב אינו חייב במזונות בתו, יכול הוא להפקיע זכותו לגמרי, אבל פרנסה שנתחייב בחייו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים, אין בידו להפקיע, ועוד, שכח הפרנסה גדול מכח המזונות, שהאחין יכולים להפקיע מזון הבנות במכירה, ואין יכולין להפקיע פרנסתן כדאיתא בסמוך. והאי פירושא לא מחזור כלל, שאם בידו להפקיע מזונות הבנות, מה הועילו חכמים בתקנתן.

ורבינו האי גאון גורס כן, ופירש דה"ק, שהמתנה **בשעת נישואין** שלא יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו, דתנאי ממון הוא וקיים, אבל בפרנסה אין תנאו קיים, דמצוה הוא דרמיא עליה. וז"ל הרא"ש [סי' ט"ו], לאו מכח כתובה היא באה, אלא שתקנת חכמים שתקנו לבנות ישראל ונתנו להם חלק בממון אביהם להיות נישאות בממון, אין בידו כח להפקיע מה שיזכו להם חכמים. ואע"ג דגלי דעתיה הכא בשעת נישואין שאינו רוצה שינשאו בנותיו מנכסיו, וקיי"ל דבפרנסה שמין באב, הני מילי היכא דגלי דעתיה בתר נישואין כשהשיא בנותיו, או שראינו ותרנותו או קמצנותו, או שצוה בשעת מיתה, אבל גילוי דעתא בשעת נישואין לאו מילתא היא, דאפשר שהיה בדעתו שלא לעשות חוב על בניו, ועוד אפשר [ובקרב"נ גריס "ואפשר"] אח"כ שהיה רואה בנותיו שהגיעו לפרקן, היה מרחם עליהן ומשיאן, הלכך תנאו של שעת נישואין לא חשיב גילוי דעת.

סט. תלה ליה רב לרבי ביני חיטי.

כ' המהר"ם ש"ף, לפירש"י דשלח ליה אגרת שלומים וכו', אפשר לומר משום דדברים שבע"פ לא ניתנו לכתוב, רק אח"כ בימי האמוראים, משום עת לעשות ראו והתקינו לכתוב כנודע, לכן תלוא ביני שיטי ולא כתבו כדרך הכתיבה בסדר השורות. [וש"מ דאפי' השואל אסור לכתוב שאלתו, אע"פ שאין ללמוד מן השאלה שום הלכה. אמנם לפיר"ת שכל האגרות היו שאלות הרבה, לכא' ש"מ איפכא. עוד איכא למשמע מינה, דכתיבה שלא כסדר שריא, וצ"ל דלא סגי בהכי לכתוב כל תושבע"פ שלא תשתכח, לכן הוצרכו להתיר כתיבה כדרכה].

סט. א"ר חנינא גדולה מזו אמרו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות ואת אמרת שניה ויתרה.

וביאר בתוס' רי"ד, דקס"ד דטעמא דר' יוחנן הוי, דכיון דנכנסו הנכסים בירושה, דין הירוש כדין הלוקח דמי, וכמו שאינה גובה מן הלקוחות כך אינה גובה מן הירושין, ואם מתו הבנים אין הבנות גובות מירורשיהן, ועכשיו שהן בעצמן יורשות את אחיהן, אין זו גובה על זו, ומשו"ה א"ל גדולה מזו אמרו, שאף מן הלקוחות הוא גובה, וכ"ש מן הירושין, ואהדר ליה ר' יוחנן שאני התם דאיכא רווח ביתא וכו', אבל לעולם גובה מן [אצ"ל בין] מן הלקוחות בין מירורשי האחים אם מתו.

סט. למאי נפק"מ, למיגבא לבינונית שלא בשבועה וזיבורית בשבועה וכו'.

הקשה בבית יעקב, דלעיל [סח]: דמהדר לפרושי הא דאמר רב הונא אמר רבי פרנסה אינה כתנאי כתובה, אמאי לא קאמר דנפק"מ להא, דתנאי כתובה הן בעלות חוב דאבא, דתנאי כתובה הן על האב, דככתובה דמי, ופרנסה בע"ח דאחי כדמסיק הכא. ואפשר דקודם דידע הא דתנאי דאם אמר אל תפרנסו בנותי מנכסיו שומעין לו, לא הו"מ למימר הכי, דהוי סבר (דמשו"ה) [ד] אין שומעין לו משום דבע"ח דאבא הוא, ומשו"ה אינו יכול לבטלו, דתנאי כתובה הוא, רק אחר דאמרינן דשומעין לו, בעי שפיר אי בע"ח דאבא הוא, ואפ"ה שומעין לו משום דהדין דשמין באב וכיון דאמר

אל יפרנסו ידעינן השומא, או בע"ח דאחי, משא"כ לרבי שכ' הר"ן דלרבי אין שמין באב רק בנכסים, ואי בע"ח דאב שפיר דאין שומעין לו אבל אי בע"ח דאחי אמאי אין שומעין לו וכו', וכיון דהיה סובר מקודם דאין שומעין לו, לכך היה סובר דבע"ח דאבא הוא ומשו"ה אין שומעין לו, ואחר שאמר לו דין זה דאל יתפרנסו [שומעין לו], אמר בפשוט דאינו כתנאי כתובה לענין זה גופא.

סט. אמר אממר בת יורשת היא.

והא דטורפת ממשעבדי, הוא משום כיון דיורשת הוי [הוי] כמוכר דבר שאינו שלו. ולפ"ז נראה דלאמימר אפי' מכר מטלטלין טורפת, משא"כ אם נאמר דבעלת חוב הוי, אינה טורפת מטלטלין המשועבדים, כמו שאר בע"ח. בית יעקב.

סט. דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי וכו', מבריה דרב סמא בריה דרב אשי זיבורית בשבועה.

ופירש"י, דמת רב סמא בחיי רב אשי. וכ' ע"ז הריטב"א, ואינו נכון, דא"כ היה קם תחת אביו כשמת רב אשי, ודינו כמר בר רב אשי ממש, והוא גופיה בע"ח, אלא ודאי דרב סמא חי כשמת רב אשי. וכן פי' ר"י ז"ל. [ואולי ס"ל לרש"י, דאף כשמת בנו בחייו, יורש הן נכסיו בקבר להנחיל לבן הבן, וממילא הוי הבן בע"ח, ולא בן הבן, ואף דמבואר בב"ב [קנט]. דיכול בן הבן לירש שלא ע"י משמוש, דאמר מכח אבוב דאבא קאתינא, ה"מ לזכותו כגון שלא ישתעבדו הנכסים לבע"ח דבן, אבל הכא הוי לחובתו, דאם יש לו שני כחות לירש, יכול לבחור איזה כח שטוב לו יותר, כמש"כ בקוב"ש שם [אות תקע"ח] בשם תשו' שארית יוסף [סי' א']. והריטב"א ודעימיה אפשר דמודו נמי בהא, אלא דס"ל דרמו רבנן חיובא דעישור נכסים על מי שזוכה בפועל בנכסים מחמת ירושה].

סט. מבריה דרב סמא בריה דרב אשי זיבורית בשבועה.

כ' הרשב"א, קשיא לי שבועה זו למה, והא תוך זמן הוא, ולא עביד אינש דפרע גו זימניה, ואפי' לגבות מיתמי ובלא שבועה, כדאיתא בריש פ"ק דב"ב [ה:], ולא חיישינן לא לפרעון ולא לצררי. ואם תאמר דשאני הכא דדעת האחים קרובה אצל אחותם ומתפסי לה צררי, הא לא משמע הכי בריש פ' הניזקין [נא], ואפי' לגבי בתו, אלא במה דאכלה בתנאי ב"ד כמזון הבנות, וכדאמרינן התם בתו דבתנאי ב"ד קא אכלה מתפסי לה צררי. ומדוחק יש לי לומר, דצררי דהתם היינו להפסידה מזונות לגמרי מן הלקוחות מיהא, ועושין הספק כודאי לגמרי לגבי הלקוחות, ודוקא בבתו ובמקום תנאי ב"ד, הא בעלמא לא, אבל לחוש לשמא התפסיסה צררי אפי' לגבי קרובים לפרנסה חוששין, ולא תטול אלא בשבועה, הא בבע"ח דעלמא לא חיישינן.

סט. בתוד"ה משום. יש להסתפק היכא דאיכא עשר בנות דליכא רווח ביתא מהו.

ופירש הר"ן הספק, שאפי' בתורת ירושה לא תיטול אחת יותר מעישור. [ולכא' לפ"ז הספק רק בראשונה הבאה לינשא, דאילו שניה, כיון דבתורת פרנסה אין לה אלא עישור מתשעה חלקים הנותרים, [כדאמרי' לעיל בסוגיין [סח]: כל חדא וחדא דנפשה שקלה], הרי אצלה איכא רווח ביתא, שהרי מכח ירושה יש לכל אחת עישור מכולהו נכסי. או שמא כיון שאם באו כולן לינשא כאחת, נוטלות בשווה [כדאמר לעיל], לכולהו חשיב דליכא רווח ביתא, ולא יטלו פרנסתן. וצ"ת]. וכ' עוד, ומ"מ משמע דהיכא דשעבד הבן נוטלת עישור, שאילו נדון אותה כירשת לא תטול כלום, ומדין עישור מוציאין לפרנסה, ונמצא שאין בירושה ריוח אלא הפסד. [ואע"פ שבשעת מיתה איכא רווח ביתא, ורק אח"כ נשתנה ע"י ששעבד הבן, לא אמרינן כבר בטלה זכותה בשעת מיתה, אלא בכל שעה דיינינן כדהשתא, דאי איכא השתא רווח ביתא לא תטול מתורת פרנסה, ואם מפסדת בירושתה, תטול מתורת פרנסה].

סט. בתוד"ה ואישתיק מכאן היה רגיל ר"ת וכו' לומר שקר אתה דובר כי לא יתחייב וכו'.

וטעמא דמילתא, פי' הריטב"א שלא יסתמו טענותיו של בעל דינו, שהוא סבור כיון שהדין שותק הדין כן. ועיין בקרב"נ [סי' כ', אות ר'] שכ', דלפי

מה שפירש הרא"ה, אין ראיה מכאן, שפירש דאירי דאינהו הוה בעי לסלוקי בחדא ארעא, ואמרי דדינא גבייהו כיון דאילו הוה בעי לסלוקה בזווי הוה מסלקי לה, והניח כדבריהם, א"כ שפיר הוי הוכחתו.

סט. בתוד"ה מעמלא דבתי. וי"ל וכו' ולא חשיב מטלטלי, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף.

ולשון הריטב"א, דכיון שאין שכירות משתלמת אלא בסוף, אין דינו כגבוי, וכפירות המחוברים הצריכים לקרקע חשיב. וכו' בתומים [סי' צ"ה סק"ד, וציינו במצפ"א], ויש להבין מה בכך דלא כלה זמן שכירותו והרי לא ניתן לתבוע השכירות, סוף כל סוף קיי"ל [אה"ע סי' כ"ח סט"ו] ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, וכל יום שעבר כבר שכירות אותו יום נעשית מלוה, רק שלא הגיע זמן פרעון עד בסופו, וכי מלוה שבתוך זמנו אינו נקראים מטלטלין ותגבה הימנו עישור נכסים, הא מלוה גמור הוא, [א"ה, לכא"ה הכא דהוי מלוה הבא מכח קרקע שאני, דכל דמישך שייכא השכירות להקרקע שבאה ממנה, לא נשתנית להיות מטלטלין, משא"כ במלוה דעלמא, דהיה מטלטלין מעיקרו].

וצ"ל, אם תוך זמן שכירות הוציאו אנס מהבית, חייב להעמיד לו בית אחר כדלקמן [סי' שיי"ב ס"ב], וא"כ אם אין מספיק שכירות שנותן יכול להוסיף בשכירות [של בית האחר, ופוחת משכר בית הראשון], ולפ"ז כל השכירות של מקדם עד כלות הזמן משועבד לזה, וזה כוונתו דהוי כפירות המחוברים לקרקע, דעדיין יש להם שייכות עם הקרקע, ואף שכירות כן, דמשתעבד עד סוף הזמן. [א"ה, קצת יש לחלק, דהתם הקרקע מועיל להפירות, אבל הכא השכר מועיל להקרקע, שמתוך שכר דלשעבר יעמיד בית להשוכר, אבל אין הקרקע מועיל להשוכר. גם יל"ע, דלפי ביאורו לכא"ה לא תליא במה דאינה משתלמת אלא לבסוף, אלא במה דמשתעבד השכירות שעבר להעמיד לו בית להבא, ותרי מילי גינהו, דהא בשכירות דפועל אמרינן [ב"מ סה. ושאר דוכתי] דאינה משתלמת אלא לבסוף, אף דלא משתעבד שכרו להעמיד לו פועל אחר אם נאנס. ואי מצינן למימר לפרש דהשוכר דלשעבר צריך להבית שיתקיים עד סוף זמן השכירות כדי שיוכל לתובעו, [דבלא זה לא יטול המשכיר שכר הבית, כיון דאין משתלמת אלא לבסוף] דמי ממש לפירות הצריכים לקרקע].

סט. בתוד"ה ובשמתא. וא"ת אע"פ שא"ל היא צריך הפרה כדאמרינן וכו' נדוי על תנאי צריך הפרה, מנלן מיהודה וכו'.

עיי' בהגרע"א שתיריך, דהרי מצינו במקנה לחבירו לכשיעשה כן וכך דא"צ לדיני תנאי, דההקנאה לא חל רק לאחר שיעשה, ובעוד שלא עשה כן ממילא לא חל, אבל באמר "אם תעשה" הוי ענין תנאי, דהמעשה הוא מעשה אלא דמתנה ביה תנאי, וצריך לדיני תנאי, ומסברא לא היה גם תנאי מועיל אלא דלמדוין מתנאי דבני גד ובני ראובן, וכמש"כ תוס' לעיל [נו. בד"ה הרי זו], וכיון שכן יש לחלק, דנידוי על תנאי היינו בדרך תנאי,

דהנידוי הוא נידוי אלא דמתנה ביה תנאי, וכיון דהנידוי הוא נידוי, אע"פ שקיים התנאי יש לו עונש, דסו"ס נידו אותו, וכההיא דיהודה "אם לא הביאותיו אליך", דלשון "אם" הוי בכל מקום תנאי, אבל הכא דאמר ובשמתא מאן דלא אמר, לא גרע מתולה בזמן שיחול לשלא יאמר לו, ואם יאמר לו ממילא לא הגיע זמן חלות הנידוי כלל.

סט: יעשה השליש מה שהושלש בידו דברי ר"מ.

ומפרשינן טעמא בגמ' משום דס"ל לר"מ מצוה לקיים דברי המת. וכו' הר"ן, הא לאו הכי נותנין לה המעות, לפי שהוא לא אמר שלא תזכה במעות אלא לקנות בהן שדה, שאילו אמר כן, אפי' בלא טעמא דמצוה לקיים דברי המת אין שומעין לה, שלא זכתה בהם אלא בענין זה, אלא הוא מעכשיו זיכה אותה בהן, אלא שצוה שיקחו לה מהן שדה, ומשו"ה אי לאו טעמא דמצוה לקיים דברי המת, נותנין לה מיד, דשלה הם לגמרי.

והבית יעקב הקשה ע"ז, דהא כ' תוס' בב"ב [קמט. בד"ה דקא מגמרי] גבי איסור גיורא, שכשהנותן אינו בר ירושה על ממון זה, לא שייך מצוה לקיים דברי המת, והיינו משום דכבר פסק כחו מממון זה, וה"נ כיון (דבחייה) [דבחיין] היה שלה לגמרי ואין להנותן שום כח בזה, ודאי דלא שייך בזה מצוה לקיים דברי המת. לכן נראה דהכא אף שאמר מעכשיו, מ"מ לא זכתה בו עד שתנשא כיון שאמר לנדונייתה, כמבואר בחו"מ [סי' רנ"ג סט"ז], ואם מתה, אין יורשיה יורשין ממון זה, ונקרא עדיין בשעת מותו לא פסק כחו מממון, לכן אמרינן מצוה לקיים דברי המת, ואף שהוא מכח מתנה, הא כ' הר"ן ספ"ק דגיטין דכיון דמכח המת זכתה במתנה זו, מצוה לקיים דברו.

סט: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה, הרי היא מכורה מעכשיו.

כ' הרשב"א, וא"ת והא קיי"ל [ב"ב קנה]. ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים. כבר נשמר רש"י ז"ל בפירושו שפירש לא יהא אלא שקנה לה שלישי השדה, אילו רצתה היא למוכרה הרי היא מכורה מעכשיו, פירוש לפירושו, שאין זה נכסי האב אלא מעות של אב, ואע"פ שקנו מהן קרקע, אינו אלא כקרקע דעלמא. אבל הראב"ד כ', דלא אמרינן למכור בנכסי אביו אלא בקרקע שהיא ירושה לו מאביו, אבל הכא בתו אינה אלא כמקבלת מתנה. וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל.

והר"ן הביא שני התירוצים, וכ' עוד וז"ל, והרשב"א ז"ל מוסיף עוד לומר שאפי' בת ירושת מוכרת, שלא תקנו אלא במצוי, וירושת בנים בנכסי האב מצויה, אבל ירושת הבת אינה מצויה. ולפ"ז ג"כ אמרו ז"ל, דבן בנכסי האם ובנכסי שאר היורשים מוכר, דבנכסי האב דוקא אמרו לפי שירושת האב לבן מצויה, ושאר ירושות אינן מצויות. [ויל"ע בקרקע שנטל בכור בחלק בכורתו, אי מקרי ירושה המצויה. גם יל"ע מצד דמתנה קרייה רחמנא. וצ"ת].